

Een serieus antwoord

In zijn column 'Beste Helge' (LTM 2015-2) werpt Peter-Arno Coppen, in reactie op mijn boutade over grammaticaonderwijs, twee vragen op. De eerste is of een vorm van taalbeschouwing thuishoort in het schoolvak Nederlands. De tweede is of grammaticaonderwijs niet verbeterd moet worden in plaats van afgeschaft. Op beide vragen zegt hij ja, en hij gaat ervan uit dat ik het met hem eens ben. Hierop past een serieus antwoord.

Ja, taalbeschouwing hoort thuis in het schoolvak Nederlands, minstens op drie gebieden. Het eerste is taalbeschouwing in de vorm van *reflectie op (eigen of anderms) taalgebruik*, gekoppeld aan taalvaardigheidsonderwijs. Docenten en methodes besteden hier in de praktijk aandacht aan, en ik weid er dus niet verder over uit. Wel is het goed om in te zien dat voor die reflectie veel en gevarieerde taalbeschouwelijke termen nodig zijn (bijvoorbeeld *leesstrategie*, *argument*, *verwijswoord*, *standaardtaal*, *publiekgerichtheid*, *hoofdgedachte*) die de leerlingen niet vanzelf komen aanwaaien en die dus expliciet onder hun aandacht moeten worden gebracht, in de context van het taalvaardigheidsonderwijs. Doel van deze vorm van taalbeschouwing is verbetering van de taalvaardigheid.

Het tweede gebied is *taalvariatie*. Leerlingen moeten zo vroeg mogelijk inzien dat ze in een meertalige samenleving leven, waarin verschillende taalvarianten naast elkaar bestaan die alle gerespecteerd dienen te worden. Ze moeten kennismaken met de dialecten, groepstalen en tweede talen die in ons land worden gesproken, en uiteraard met de Nederlandse standaardtaal. Kernbegrippen zijn daarbij: *taal*, *taalvariant*, *standaardtaal*, *moedertaal*, *tweede taal*, *vreemde taal*, *dialect*, *regiolect*, *meertaligheid*, *leenwoord*, *register*, *groepstaal* en *vaktaal*. Doel van deze vorm van taalbeschouwing

is in de eerste plaats het bevorderen van sociale cohesie en tolerantie, in de tweede plaats het verwerven van inzicht in de veelvormigheid van taal en taalgebruik. Taalvariatie hoort mijns inziens thuis bij het vak Nederlands, in ieder geval in de onderbouw, en het is dan ook geheel ten onrechte in 2004 uit de kerndoelen basisvorming/onderbouw verdwenen.

Het derde gebied is *een taalbeschouwelijke aanpak van het spellingonderwijs*. Leerlingen die gebrekkig spellen, krijgen nu als remedie vooral oefeningen aangeboden. Maar op het belang van correct spellen en de vraag wanneer dat van belang is, wordt naar mijn waarneming zelden ingegaan. Correct spellen is van belang in alle formele schrijfsituaties, omdat daarin de Nederlandse standaardtaal wordt gehanteerd; in informele schrijfsituaties (een Whatsappje, een krabbeltje, je eigen aantekeningen) is het minder of niet van belang. Gebrekkig spellen in formele schrijfsituaties levert geen cognitief conflict op met de lezer, maar wel een sociaal conflict: de schrijver wordt gezien als slordig, dom of allebei. Veel leerlingen vragen zich af waarom we niet gewoon schrijven zoals we spreken, fonetisch dus. Via een simpel proefje is de onmogelijkheid daarvan eenvoudig aan te tonen, waarna het fonologisch principe kan worden besproken waarop de Nederlandse spelling is gebaseerd.

Doel van deze vorm van taalbeschouwing is in de eerste plaats leerlingen te motiveren tot beter spellen, in de tweede plaats het verwerven van inzicht in het hoe en waarom van de Nederlandse spelling.

Het bovenstaande is geen lippen-dienst mijnerzijds aan taalbeschouwing: alle drie de gebieden zijn terug te vinden in het didactiekboek *Nederlands in de onderbouw* van Martien de Boer, Tiddo Ekens en mij.

Voor Nederlands in de bovenbouw zou ik *taalverwerving* de beste keuze vinden. Dat onderwerp geeft inzicht in het unieke menselijk taalvermogen, de ontwikkeling van de kindertaal en het verschil tussen de taal van mensen en de communicatie van dieren.

Dat alles kost tijd! Die is in de bovenbouw helaas alleen te vinden door te korten op taalvaardigheid en letterkunde. Maar in de onderbouw ligt het eenvoudiger. En daarmee kom ik op Coppens tweede vraag: moet grammaticaonderwijs verbeterd worden of afgeschaft?

Ik kies in volle overtuiging voor het laatste (behalve de paar grammaticale begrippen ten behoeve van de spelling, te vinden in het Referentiekader Taal). Als er zoveel nuttigs en interessants te onderwijzen valt op het gebied van taal in gebruik (zie boven), waarom dan zoveel tijd blijven besteden aan de taal als systeem (en dan nog vrijwel uitsluitend op syntactisch niveau), vele malen meer dan nodig is om taal in gebruik te begrijpen? Afschaffen van het grammaticaonderwijs in de onderbouw zou de tijd vrijmaken om naast reflectie op taalgebruik ruime aandacht te besteden aan taalvariatie, aan een taalbeschouwelijke aanpak van spellingonderwijs, en misschien zelfs nog aan taalverwerving.

Met mijn pleidooi voor stoppen met het grammaticaonderwijs vertolk ik overigens geen revolutionair standpunt. Noch de kerndoelen, noch de eindtermen, noch het Referentiekader Taal geven aanleiding tot het uitgebreide grammaticaonderwijs dat nu nog door veel docenten gegeven wordt. Het is hobby, traditie of allebei. Maar niets meer dan dat. Het spijt me voor Coppen, maar voor een verbeterd grammaticaonderwijs geldt wat mij betreft precies hetzelfde: de verkeerde prioriteit. ■

Helge Bonset